



Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor

Agenția de Dezvoltare Regională Sud



RAPORT PRIVIND IMPLEMENTAREA PLANULUI OPERAȚIONAL REGIONAL 2013-2016

REGIUNEA DE DEZVOLTARE SUD



2017

CUPRINS

Acronime	3
Introducere	4
Capitolul I Privire de ansamblu asupra implementării POR Sud 2013-2016	6
Capitolul II Implementarea programelor POR Sud 2013-2016	11
Concluzii	37

ACRONIME ȘI ABREVIERI

AAC	Aprovizionarea cu Apă și Canalizare
ADR	Agenția de Dezvoltare Regională
APL	Administrația Publică Locală
APP	Apel de Propuneri de Proiecte
CNCDR	Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale
CPP	Concepte de Proiecte posibile
CPV	Concepte de proiecte viabile
CR	Consiliul Raional
CRD	Consiliul Regional pentru Dezvoltare
DGDR	Direcția Generală Dezvoltare Regională
DRL	Drumuri Regionale și Locale
DUP	Documentul Unic de Program
EE	Eficiența Energetică
FNDR	Fondul Național pentru Dezvoltare Regională
GIZ	Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei
IA	Incubator de Afaceri
ISA	Infrastructuri de sprijin a afacerilor
ÎMM	Întreprinderi Mici și Mijlocii
M&E	Monitorizare și Evaluare
MDS	Managementul deșeurilor solide
MO	Manual Operațional
MSPL	Modernizarea Serviciilor Publice Locale
ONG	Organizație non-guvernamentală
PI	Parc Industrial
POR	Plan Operațional Regional
PRS	Program Regional Sectorial
RDS	Regiunea de Dezvoltare Sud
SF	Studiu de fezabilitate
SDR	Strategia de Dezvoltare Regională
UAT	Unități Administrative Teritoriale

În conformitate cu prevederile Legii nr. 438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, Strategia de Dezvoltare Regională (SDR), este principalul document al politicii de dezvoltare regională pe termen mediu (7 ani) care identifică priorități și măsuri specifice pentru implementarea acestei politici în cadrul regiunii de dezvoltare. Planul Operațional Regional (POR) la rândul său, este un instrument de implementare a strategiei care conține programe, proiecte și activități prioritare. Regulamentul cadru al Consiliului Regional pentru Dezvoltare (CRD), prevăzut în Hotărârea Guvernului RM nr. 127 cu privire la măsurile de realizare a Legii nr.438-XVI din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, atribuie Consiliului Regional pentru Dezvoltare responsabilitatea de aprobare a Planului Operațional Regional și de monitorizare a implementării acestuia.

POR Sud 2013-2015 reprezintă cel de al doilea ciclu de implementare a Strategiei de Dezvoltare Regională Sud 2010-2016, primul ciclu fiind POR Sud 2010-2012. POR Sud 2013-2015 a fost elaborat în baza Apelului de Propuneri de Proiecte (APP) II la Fondul Național pentru Dezvoltare Regională (FNDR), desfășurat în perioada martie-iulie 2012. La data de 14 decembrie 2012, documentul final a fost aprobat de CRD Sud (decizia nr. 01 din 14.12.2012). Varianta inițială a POR Sud 2013-2015 presupunea orizontul de implementare de 3 ani. În anul 2015 urma să fie lansat cel de al treilea apel de propuneri de proiecte și elaborat un nou plan operațional regional. Dat fiind faptul, că Ministerul Dezvoltării Regionale și Construcțiilor (MDRC) nu a anunțat un nou apel, a fost extinsă perioada de implementare a POR Sud inclusiv pentru anul 2016.

Prezentul raport de implementare a POR Sud 2013-2016, cuprinde o descriere a realizărilor obținute de ADR Sud în perioada de referință, ca rezultat al implementării proiectelor investiționale și a activităților prioritare incluse în POR. Scopul raportului este de a analiza gradul de implementare a POR Sud 2013-2016 și de a recapitula lecțiile învățate atât la compartimentul elaborare cât și la compartimentul implementare POR. Deși regula de monitorizare și evaluare a documentelor de planificare strategică și programare, presupune utilizarea unui set de indicatori de M&E (de produs și rezultat) prestabiliți la momentul elaborării documentului, acest lucru nu a fost posibil de respectat în cazul POR Sud 2013-2016. Dat fiind faptul, că la momentul elaborării documentului nu a fost stabilit setul de indicatori de M&E care vor fi utilizați, precum și valoarea țintelor propuse a fi atinse în anul 2016, analiza gradului de realizare a POR Sud 2013-2016 din prezentul raport se bazează în mare parte pe 4 tipuri de indicatori: numărul proiectelor implementate, suma mijloacelor financiare valorificate, numărul activităților prioritare realizate și anumiți indicatori de produs obținuți în urma implementării proiectelor investiționale, specifici fiecărui program în parte.

Raportul cuprinde trei compartimente majore:

Capitolul I. Privire de ansamblu asupra implementării POR Sud 2013-2016 prevede o descriere succintă a gradului de realizare per ansamblu a POR Sud 2013-2016 pe trei componente. Este vorba de numărul proiectelor investiționale implementate în această perioadă și costul acestora. De asemenea este prezentat gradul de realizare a activităților prioritare incluse în Plan.

Capitolul II. Implementarea programelor POR Sud 2013-2016 este un compartiment al raportului care detaliază implementarea fiecărui din cele 15 programe incluse în POR specificând atât proiectele investiționale implementate în această perioadă, cât și activitățile realizate. Pe lângă aceasta, pentru fiecare program inclus în POR în raport sunt prezentați principalii indicatori de monitorizare a programului, ținta stabilită în POR și valoarea de facto atinsă.

Capitolul III. Concluzii un compartiment de generalizări asupra implementării documentului. Conține un șir de constatări de ordin general cu privire la implementarea POR.

CAPITOLUL I. PRIVIRE DE ANSAMBLU ASUPRA IMPLEMENTĂRII POR SUD 2013-2016

POR Sud 2013-2016 cuprinde 15 programe care corespund întocmai măsurilor stabilite în SDR Sud 2010-2016 (varianta actualizată aprobată prin decizia CRD Sud nr. 02/4 din 14 decembrie 2012). Din totalul de cincisprezece programe, doar șase includ proiecte investiționale.

Domeniile de intervenție care rezultă din SDR Sud 2010-2016 și se regăsesc în programele din POR Sud 2013-2016 țin de: asigurarea accesului populației la surse de apă calitativă și la sisteme moderne de canalizare (AAC), modernizarea căilor de acces și a drumurilor regionale și locale (DRL), îmbunătățirea serviciilor de gestionare a deșeurilor (MDS), intervenții de eficientizare a consumului de energie în clădirile și spațiile publice (EE), de dezvoltare a infrastructurii de suport în afaceri (ISA), precum și de impulsione a turismului (IT) în regiune.

Documentul final cuprinde 26 proiecte, cu un cost total de 667,45 milioane lei. Din totalul de 26 proiecte incluse în POR, cinci proiecte sunt trecătoare din POR Sud 2010-2012, iar 21 de proiecte au fost selectate în rezultatul APP II. Distribuția proiectelor investiționale și a activităților prioritare după programele POR Sud 2013-2016 este prezentată în tabelul de mai jos.

Numărul proiectelor și activităților incluse/realizate în POR Sud 2013-2016					
Nr. program	Denumirea programului	Număr proiecte		Număr activități	
		incluse	implementate	incluse	implementate
1	Reabilitarea, modernizarea și extinderea sistemelor de aprovizionare cu apă și de canalizare	6	3	4	8
2	Construcția, reabilitarea și modernizarea drumurilor regionale și a drumurilor locale.	8	6	-	4
3	Reabilitarea căilor de acces spre punctele de trecere a frontierei.	1	1	-	-
4	Sporirea eficienței energetice a clădirilor publice.	-		3	5
5	Dezvoltarea infrastructurii de afaceri prin crearea și consolidarea incubatoarelor de afaceri,	3	1	2	6
6	Dezvoltarea infrastructurii de colectare, prelucrare, păstrare și comercializare a producției.	-		2	2
7	Susținerea adaptabilității forței de muncă la cererile actuale ale pieței.	-		2	1
8	Sporirea capacității de cooperare la nivel regional a producătorilor și promovarea produselor lor pe	-		1	-
9	Dezvoltarea capacităților de antreprenariat și susținerea în inițierea afacerilor	-		3	3
10	Promovarea eficienței energetice în sectorul de afaceri	-		1	1
11	Sporirea securității ecologice în regiune, prin promovarea activităților de stopare a degradării	-		2	3
12	Gestionarea eficientă a deșeurilor prin dezvoltarea sistemelor de management integrat al deșeurilor	4	1	2	8
13	Crearea, modernizarea și reabilitarea infrastructurii turistice și culturale.	4	3	-	2

14	Promovarea RDS ca destinație turistică și suport pentru stabilirea parteneriatelor în sectorul turistic	-		2	2
15	Promovarea utilizării resurselor de energie regenerabilă	-		2	3
	Total	26	15¹	26	48

Astfel, după numărul de proiecte implementate, POR Sud 2013-2016 a fost realizat cu 58%, iar după numărul de activități prioritare realizate la 185%. Cele mai multe proiecte implementate au fost din domeniile Drumuri (7 proiecte sau 47% din total implementat) și domeniul Turism și Apă și Canalizare (respectiv câte 3 proiecte sau câte 20 % din total). În același timp cele mai puține proiecte au fost implementate din domeniile Economie și Management Deșeuri, doar câte 1 proiect.

Figura 1. Gradul de implementare a POR Sud 2013-2016 După numărul de proiecte, total

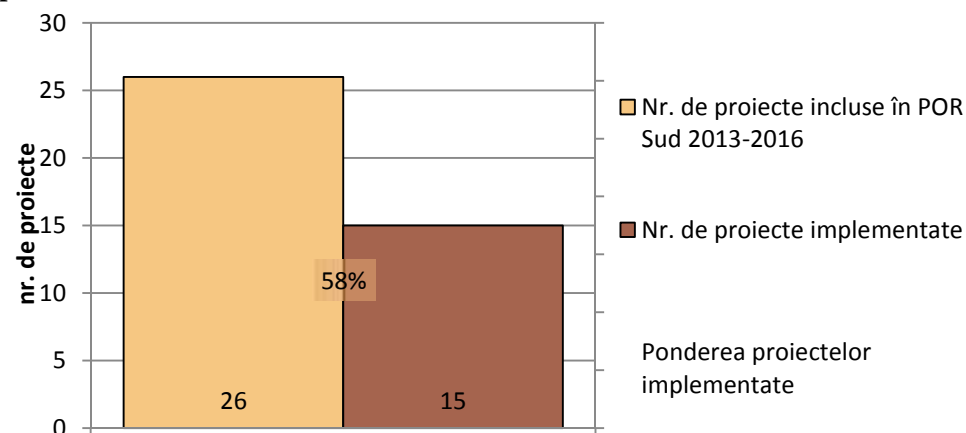
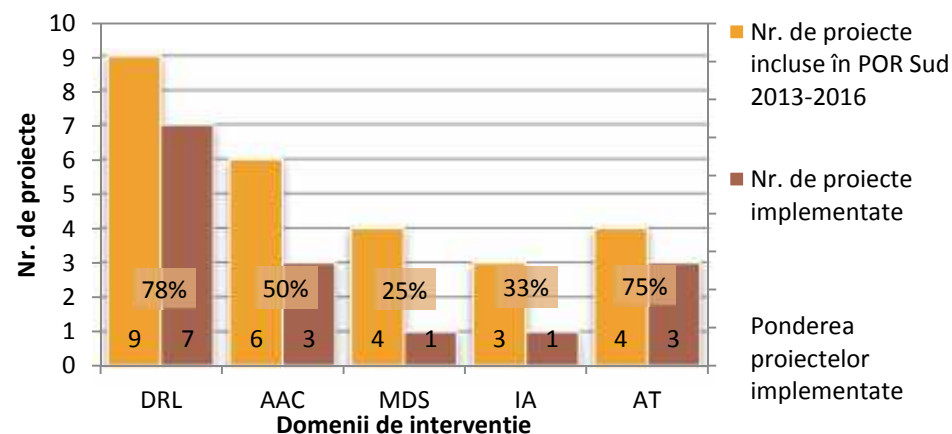


Figura 2. Gradul de implementare a POR Sud 2013-2016 după numărul proiecte, pe domenii



Din 26 proiecte incluse în POR Sud 2013-2016, au fost implementate de facto 15 proiecte (58%). Costul proiectelor implementate este de 306,5 mln. lei. Dintre care, 13 proiecte cu un cost de 282,4 mln. lei au fost implementate prin intermediul ADR Sud din sursele financiare alocate din FNDR și GIZ, iar 2 proiecte au fost implementate de APL și au fost finanțate din alte surse de finanțare identificate de aplicant. Este vorba de proiectele ” Incubatorul regional de afaceri Cimișlia ” și ” Gestionarea integrată a deșeurilor menajere solide în raionul Cimișlia”. Aplicant și implementator a ambelor proiecte este Consiliul raional Cimișlia. Costul proiectelor implementate de CR Cimișlia este de 24,1 mln lei.

După suma mijloacelor financiare valorificate, din 667,7 mln lei costul integral al celor 26 de proiecte incluse în POR Sud 2013-2016, de facto au fost

¹ 15 proiecte finalizate și 1 proiect în curs de implementare

valorificați doar 306,5 mln. lei sau 46%. Pe domenii de intervenție: cei mai mulți bani au fost alocați în domeniul DRL, circa 63%, urmat de domeniul turism cu circa 19% și domeniul AAC cu circa 11 %.

Figura 3. Gradul de implementare a POR Sud 2013-2016 după mijloacele financiare valorificate, total

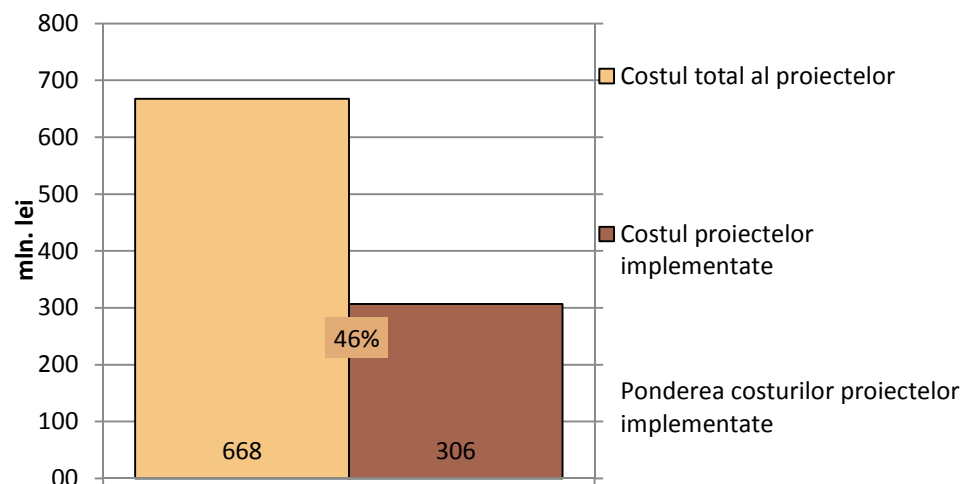
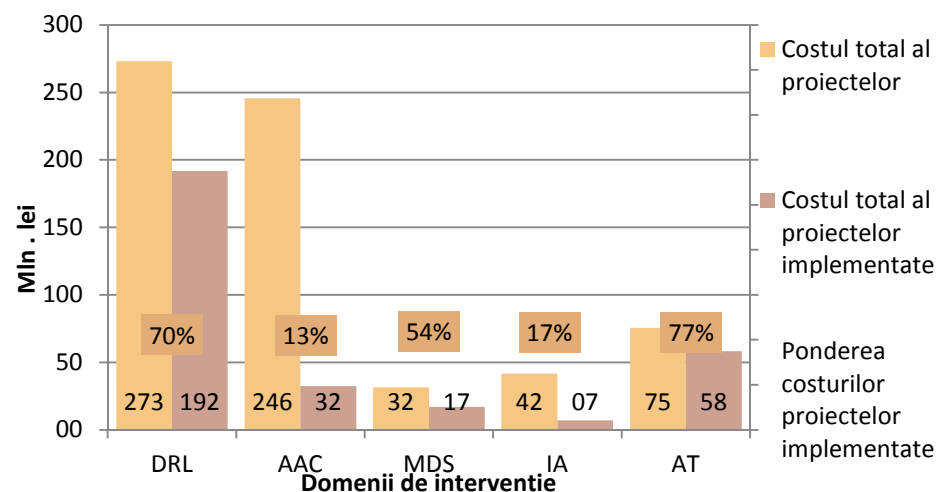


Figura 4. Gradul de implementare a POR Sud 2013-2016 după mijloacele financiare valorificate, pe domenii



Cea mai mare contribuție la implementarea proiectelor din POR în perioada 2013-2016 a avut-o Fondul Național de Dezvoltare Regională (FNDR), 237,1 mln lei, ceea ce constituie circa 77 la sută din total. Contribuția aplicanților a constituit 6 la sută, sau 18,4 mln. lei. Sursele partenerilor de dezvoltare GIZ alocate pentru implementarea proiectelor în perioada 2013-2016 a fost de 26,8 mln lei și 24,2 mln lei au costat proiectele din POR Sud 2013-2016 implementate din surse identificate de aplicant.

Numărul proiectelor implementate în perioada 2013-2016 și costul acestora, pe domenii de intervenție							
Nr.d/o	Domenii de intervenție	Nr.proiecte	Cost total, mln.lei	Inclusiv pe surse de finanțare			
				FNDR	APL	GIZ	Alte surse
1	Alimentare cu apă și sisteme de canalizare	3	32,3	3,7	1,8	26,8	
2	Drumuri regionale și locale	7	191,7	188,7	3,0		
3	Managementul deșeurilor solide	1	17,1	-	-	-	17,1
4	Infrastructura de sprigin în afaceri	1	7,1	-	-	-	7,1
5	Turism	3	58,3	44,7	13,6		
Total		15	306,5	237,1	18,4	26,8	24,2

După suma mijloacelor financiare valorificate, cei mai mulți bani au fost alocați pentru implementarea proiectelor investiționale în raioanele Ștefan Vodă (72,7 mln lei), Cahul (65,9 mln lei) și Cimișlia (63/38,8 mln.lei).

Figura 5. Distribuția numărului de proiecte implementate pe raioane după domeniul de intervenție

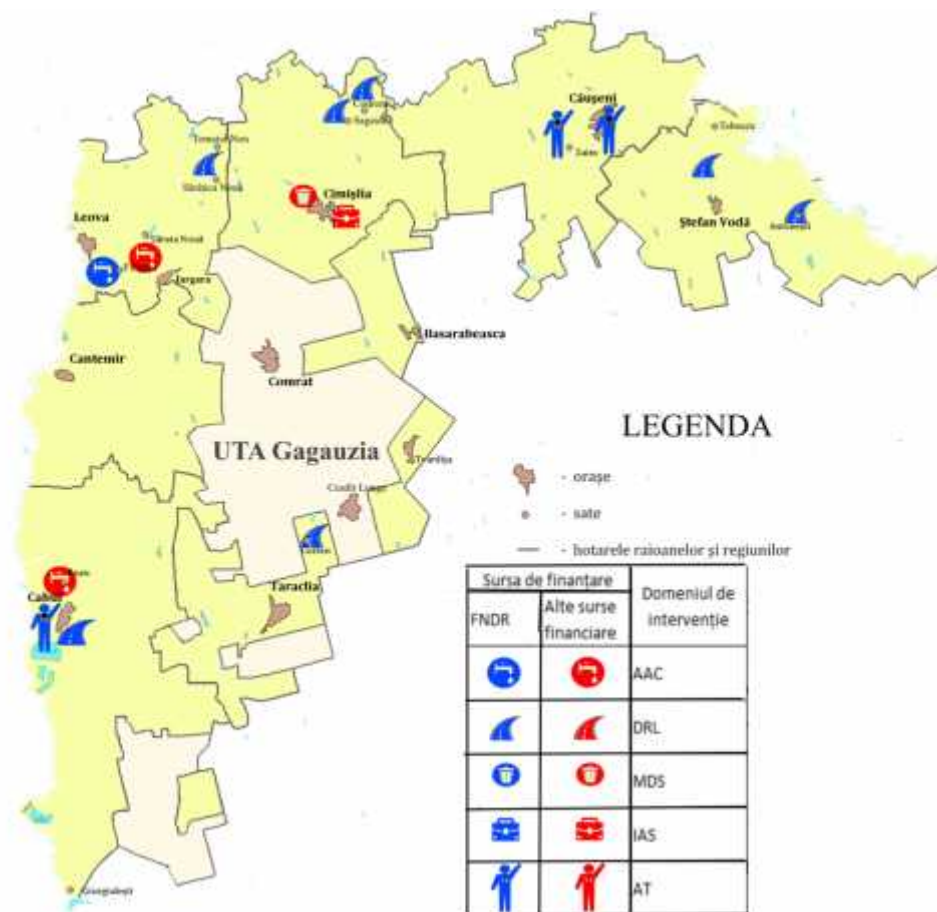
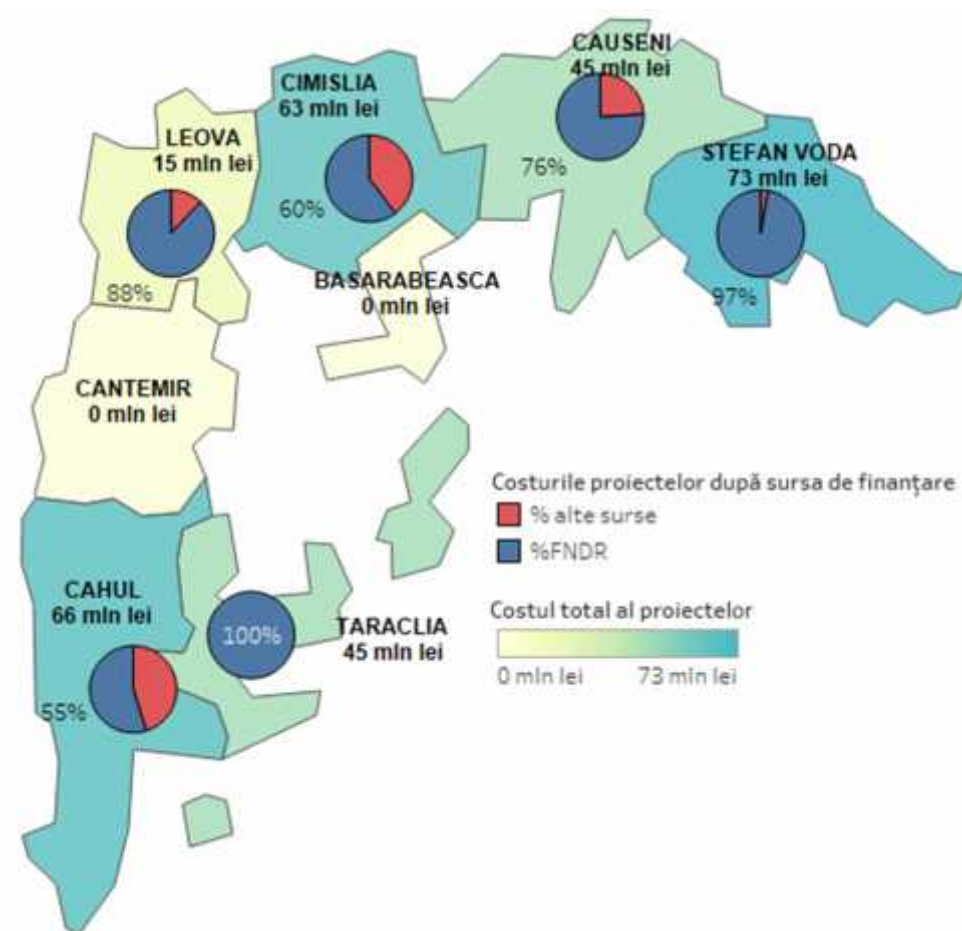


Figura 6. Distribuția costurilor proiectelor implementate pe raioane după sursa de finanțare



Pe parcursul perioadei de implementare a POR Sud 2013-2016 au fost realizate multiple activități la fiecare din cele 6 domenii de intervenție stabilite în SDR Sud. În prezentul raport sunt descrise doar cele mai importante din ele. Detalii asupra proiectelor investiționale implementate și a activităților prioritare realizate în perioada 2013-2016, precum și indicatorii de produs și rezultat (după caz) obținuți sunt reflectate în capitolul care urmează.

CAPITOLUL II. IMPLEMENTAREA PROGRAMELOR POR SUD 2013-2016

Programul 1. Reabilitarea, modernizarea și extinderea sistemelor de aprovizionare cu apă și canalizare.

În POR Sud 2013-2016 la programul respectiv au fost incluse 6 proiecte cu un cost estimativ de 245,7 milioane lei. Dintre care, doar 2 proiecte au fost incluse în DUP 2013-2016: proiectul "Construcția apeductului magistral Leova-Hănăseni Noi-Filipeni-Romanovca" și proiectul "Construcția apeductului magistral Leova-Iargara". Ultimul preluat pentru finanțare din sursele partenerilor de dezvoltare și implementat de ADR Sud prin intermediul Agenției de Cooperare Internațională a Germaniei și la data raportării se află abea la etapa de desfășurare a procedurilor de achiziții publice. Patru proiecte din acest program au rămas neacoperite financiar și la data raportării nu au fost implementate. În același timp, în perioada de raportare 2013-2016, ADR Sud cu suportul GIZ a implementat 2 proiecte investiționale, altele decât cele incluse în POR, în sectorul respectiv în raionul Cahul. Astfel la programul 1 de facto au fost implementate 3 proiecte cu un cost de 32,3 milioane lei. Gradul de implementare a programului 1 din POR după numărul de proiecte este de 50 la sută, iar după suma mijloacelor financiare valorificate este de 13%. O totalizare asupra proiectelor investiționale implementate în perioada de raportare și a indicatorilor de produs obținuți în cadrul programului 1 este prezentată în tabelul de mai jos.

Proiectele programului 1 " Reabilitarea, modernizarea și extinderea sistemelor de aprovizionare cu apă și canalizare" implementate în perioada 2013-2016								
Nr. d/o	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Cost proiect mln lei	inclusiv finanțat de			Indicatori de produs
					FNDR	GIZ	Alții	
1	Construcția apeductului magistral Leova-Hănăseni Noi-Filipeni-Romanovca	Consiliul raional Leova	r. Leova, satele Hănăseni Noi, Filipeni, Romanovca	5,481	3,685		1,796	Construite: - 9,0 km conducte magistrale de apă potabilă; - 2 stații de pompare; - 4 rezervoare de apă pentru acumulare ; - 870 m de drum reabilitat.

Proiectele programului 1 ” Reabilitarea, modernizarea și extinderea sistemelor de aprovizionare cu apă și canalizare” implementate în perioada 2013-2016								
Nr. d/o	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Cost proiect mln lei	inclusiv finanțat de			Indicatori de produs
					FNDR	GIZ	Alții	
2	Proiectul “ Modernizarea serviciilor publice locale în sectorul de aprovizionare cu apă și canalizare pentru r-ul Cahul”: Măsura investițională 1. Construcția sistemului de canalizare în s. Roșu m. Cahul Măsura investițională 2. Reabilitarea și modernizarea stației de tratare a apei potabile din râul Prut or. Cahul	Primăria s. Roșu, Primăria or. Cahul	s. Rosu, rl Cahul, or. Cahul	16,040 10,811		16,040 10,811		Construite: - 22.3 km rețea de canalizare, - 4 stații de pompare; 1 stație de tratare cu capacitatea de 17400m3 reabilitată
3	Proiectul “Modernizarea serviciilor publice locale de alimentare cu apă în raionul Leova” Masura investițională 1: Construcția apeductului magistral Leova-Iargara	Consiliul raional Leova	Orașele Leova și Iargara, satele Cupcui, Sărata-Nouă, Filipeni, Romanovca și Hănăsenii Noi					Proiectul se află la etapa de desfășurare a achizițiilor publice
Total implementate 3 proiecte				32,332	3,685	26,851	1,796	9,0 km conducte apă; 22.3 km rețea de canalizare, 4 stații de pompare; 1 stație de tratare.

Activitățile prioritare ale programului 1 realizate în perioada 2013-2016		
Nr.	Denumirea activității	Realizări
1	Crearea bazelor de date privind sectorul de AAC în RDS	1 bază de date creată În procesul de elaborare a PRS în domeniul AAC specialiștii ADR Sud cu suportul experților GOPA-GIZ au creat o bază de date pe domeniul AAC, în care au fost stocați indicatori produși de BNS, ME prin IDAMM și date colectate de la APL din RDS.
2	Elaborarea unui plan regional sectorial pe domeniul AAC	1 Plan regional sectorial pe domeniul AAC elaborat și aprobat de CRD Sud (decizia nr.2/01 din 19.06.2014)
3	Elaborarea fișelor de proiect în domeniul AAC	6 Concepte de proiect elaborate 2 Concepte de proiect dezvoltate în CPV(concepte de proiecte viabile) Activitatea a fost în cadrul exercițiului de planificare regională sectorială asistată de GIZ. Pentru 2 CPV au fost identificate surse de finanțare pentru implementarea proiectelor(perioada de impleme)
4	Actualizarea Strategiei de Dezvoltare Socio Economică (SDSE) a raionului Leova, capitolul AAC	SDSE a raionului Leova pentru anii 2014-2016 , capitolul AAC actualizat. Decizia CR Leova nr. 4.5 din 25 septembrie 2014
5	Actualizarea Planurilor strategice de dezvoltare a localităților părți componente a proiectului MSPL în domeniul AAC din raioanele Cahul și Leova	7 planuri locale (capitolul AAC) actualizate. APL: Leova, Iargara, Sarata Noua, Filipeni, Romanovca, Hanasenii Noi si Cupcui. Perioada de elaborare - noiembrie 2015 - februarie 2016
6	Elaborarea studiilor de fezabilitate în sectorul AAC din raioanele Cahul și Leova	2 studii de fezabilitate elaborate: - studiul de fezabilitate privind aprovizionarea cu apă și canalizare a raionului Leova, decizia de aprobare a CR Leova nr. 1.10 din 26.02.2015; - studiu de fezabilitate privind aprovizionarea cu apă și canalizare a raionului Cahul, decizia de aprobare a CR Cahul nr.06/16-III din 11 decembrie 2014.
7	Cooperarea intercomunitară și regionalizarea serviciilor publice, precondiția prestării unor servicii publice de calitate	3 sesiuni de instruire pentru reprezentanții APL și prestatorii de servicii AAC

Activitățile prioritare ale programului 1 realizate în perioada 2013-2016		
Nr.	Denumirea activității	Realizări
	(dezvoltarea capacităților)	desfășurate. Circa 60 participanți. În anul 2014 GIZ Moldova a semnat un acord de cooperare cu Asociația Națională "Moldova Apă - Canal" (AMAC) și a lansat programul de consolidare a capacităților a 32 prestatori de servicii municipali. Desfășurate în perioada 2014-2016 șase sesiuni de instruire. Participanți angajați ai operatorilor de servicii AAC din orașele RDS.
8	Dezvoltarea capacităților APL în planificarea regională în sectorul AAC și a criteriilor de identificare și prioritizare a ideilor de proiecte pe domeniul respectiv	8 ateliere de lucru desfășurate în perioada 2013-2015 158 participanți

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării programului 1 din POR:				
Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea de măsură	Țintă POR	Realizat
1	Proiecte în domeniul AAC implementate	nr.	6	3
2	Investiții în domeniul AAC atrase în regiune	mln.lei	245,7	32,3
1	Lungime rețea de apeduct construite	km	106	9,0
2	Lungime rețea de canalizare construite	km	101	22,3
3	Populație cu acces îmbunătățit la servicii de AAC	Nr. pers.	70653	7600
4	Program regional sectorial pe domeniul AAC elaborat	Nr.	1	1
5	Concepte de proiecte posibile elaborate	Nr.	9	6
6	Concepte de proiecte viabile elaborate (studii de fezabilitate)	Nr.	0	2

Programul 2. Construcția, reabilitarea și modernizarea drumurilor regionale și a drumurilor locale.

În POR Sud 2013-2016 la programul respectiv au fost incluse 8 proiecte cu un cost estimativ de 209,9 milioane lei. Dintre care 6 proiecte au fost incluse în DUP 2013-2016 și au primit finanțare pentru implementare în perioada de referință. Costul celor 6 proiecte implementate este de 166,4 mln. lei. Din FNDR au fost alocați 163,5 mln lei, contribuția aplicanților a fost de 2,9 mln.lei. Astfel, gradul de implementare a programului respectiv din POR după numărul de proiecte este de 78 la sută, iar după suma mijloacelor financiare valorificate este de 70%. O totalizare asupra proiectelor investiționale și a indicatorilor de produs obținuți în cadrul programului 2 este prezentată în tabelul de mai jos.

Proiectele programului 2 ” Construcția, reabilitarea și modernizarea drumurilor regionale și a drumurilor locale” implementate în perioada 2013-2016								
Nr. d/o	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Cost proiect mln.lei	Inclusiv finanțat de			Indicatori de produs
					FNDR	GIZ	Alții	
1	Impulsionarea dezvoltării socio-economice a localităților din cursul inferior a r. Nistru și a celor din zona de stepă prin renovarea drumului L-510 R-30 Ștefan Vodă - Talmaza	CR Ștefan Vodă	or. Ștefan Vodă – s. Talmaza	59,620	57,620		2,000	18,68 km de drum local reabilitat
2	Reabilitarea infrastructurii drumului în s. Carahasani - oportunități sporite pentru dezvoltarea economică pentru zona de sud a Republicii Moldova	Primăria Carahasani, Ștefan Vodă	loc.Carahasani, Antonești, r-l Ștefan Vodă	13,109	13,075		0,034	3,18 km de drum reabilitat
3	Reconstrucția drumului Sagaidac - Porumbrei M3 (variantă asfaltată)	Primăria Sagaidac Cimișlia	loc. Sagaidac, Porumbrei	16,248	16,248			3,04 km drum reabilitat și asfaltat
4	Îmbunătățirea drumului L654 prin intermediul reparației capitale	Consiliul raional Taraclia	loc. Ceadâr - Lunga, Corten, r-l Taraclia	44,960	44,960			13,04 km de drum local renovat
5	Construcția drumului Codreni - Sagaidacul Nou	Consiliul raional Cimișlia	loc. Codreni, Sagaidacul Nou Cimișlia	22,649	21,732		0,917	4,84 km de drum construit
6	Construcția drumului local Sărățica Nouă-Tomaiul Nou	Consiliul raional Leova	c. Sărățica Nouă și c.Tomaiul Nou	9,857	9,816		0,041	3,78 km de drum nou construit.
Total implementate 6 proiecte				166,443	163,451		2,992	46,56 km drum ct

Activitățile prioritate ale programului 2 realizate în perioada 2013-2016		
Nr. d/o	Denumirea activității	Realizări
1	Elaborarea Programului Regional Sectorial în domeniul Drumuri Regionale și Locale (DRL).	1 Program regional sectorial pe domeniul DRL elaborat și aprobat de CRD Sud (decizia nr.1/02 din 26 martie 2015)
2	Elaborarea Conceptelor de Proiecte Posibile (CPP) rezultate din procesul de planificare regională sectorială	5 CPP elaborate.
3	Dezvoltarea CPP în Concepte de Proiecte Viabile(CPV).	5 CPP dezvoltate în CPV. Toate 5 CPV transmise Agenției de stat a drumurilor pentru negocieri cu finanțatorii.
4	Dezvoltarea capacităților APL în planificarea regională în sectorul DRL și a criteriilor de identificare și prioritizare a ideilor de proiecte pe domeniul respectiv	3 ateliere de lucru desfășurate în perioada 2014-2015 41 participanți

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării programului 2 din POR:				
Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea de măsură	Țintă POR	Realizat
1	Proiecte în domeniul DRL implementate	nr.	8	6
2	Investiții în domeniul DRL atrase în regiune	mln.lei	209,9	166,4
3	Km de drum construit/reabilitat	km	54,63	46,56
4	Populație cu acces îmbunătățit la drum de calitate	nr. pers.	64 200	54 000
5	Plan Regional Sectorial pe domeniul Drumuri regionale și locale elaborat	Nr	0	1
6	Concepte de propuneri de proiecte elaborate	Nr.	0	5

Programul 3. Reabilitarea căilor de acces spre punctele de trecere a frontierei.

În POR Sud 2013-2015 la programul respectiv a fost inclus 1 proiect cu un cost estimativ de 63,3 milioane lei. După contractare costul proiectului este de 37,0 mln. lei. La data raportării proiectul respectiv se află în proces de implementare. În perioada de la lansare până la data de 31 decembrie 2016, valorificați 25,3 mln.lei. O Totalizare asupra proiectelor investiționale și a indicatorilor de produs obținuți în cadrul programului 3 este prezentată în tabelul de mai jos.

Proiectele programului 3 ” Reabilitarea căilor de acces spre punctele de trecere a frontierei. ” implementate în perioada 2013-2016								
Nr. d/o	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Cost proiect, mln. lei	Inclusiv finanțat de			Indicatori de produs
					FNDR	GIZ	Alții	
1	Reabilitarea și modernizarea drumului de importanță regională - str. V. Spirin din or. Cahul	Primăria or. Cahul	or. Cahul	37,053	25,251			2,6 km de drum în proces de reabilitare
Total implementat 1 proiect				37,053	25,251			2,6 km de drum în proces de reabilitare

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării programului 3 din POR:

Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea de măsură	Țintă POR	Realizat
1	Km de drum reabilitat	km	2,6	2,6
2	Populație cu acces îmbunătățit la drum de calitate	persoane	41 000	41 000

Programul 4. Sporirea eficienței energetice a clădirilor publice.

Dat fiind faptul că Eficiența Energetică este o prioritate nouă care a fost inclusă în SDR Sud 2010-2016 doar în anul 2012 și la acel moment Apelul de propuneri de proiecte II era deja lansat, în POR Sud 2013-2015 la programul respectiv nu se regăsesc proiecte investiționale.

Activitățile prioritate realizate în perioada 2013-2016 întru implementarea programului 4.		
Nr.	Denumirea activității	Realizări
1	Elaborarea PRS în domeniul EE a clădirilor publice	1 Program regional sectorial pe domeniul EE a clădirilor publice elaborat și aprobat de CRD Sud (decizia nr.1/01 din 11 februarie 2014)
2	Elaborarea Conceptelor de Proiecte Posibile (CPP) rezultate din procesul de planificare regională sectorială	11 CPP elaborare
3	Dezvoltarea CPP în CPV	3 CPV elaborate și transmise APL beneficiare, inclusiv pentru 2 se negociază finanțarea cu UE.(Liceu or. Basarabeasca și liceu or. Leova)
4	Informarea APL privind posibilitățile de accesare a fondurilor privind EE	2 sesiuni de instruire desfășurate, circa 35 participanți (18.12.2014 și 28.04.2015)
5	Dezvoltarea capacităților APL în planificarea regională în sectorul EE a clădirilor publice și a criteriilor de identificare și prioritizare a ideilor de proiecte pe domeniul respectiv	6 ateliere de lucru desfășurate în perioada 2013-2015 64 participanți

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării măsurii 4 din POR:				
Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea de măsură	Țintă POR	Realizat
1	Program regional sectorial pe domeniul EE a clădirilor publice elaborat	Nr.	1	1
2	Concepte de Proiecte Posibile elaborate	Nr.	15	11
3	Concepte de Proiecte Viabile elaborate	Nr.	0	3
4	Sesiuni de instruire în domeniul EE desfășurate	Nr.	3	8

Programul 5. Dezvoltarea infrastructurii de afaceri prin crearea și consolidarea incubatoarelor de afaceri, centrelor de consultanță și dezvoltare a afacerilor, centrelor regionale de expoziție, parcurilor industriale

În POR Sud 2013-2015 la programul respectiv au fost incluse 3 proiecte investiționale cu un cost estimativ de 41,66 milioane lei. Dintre care doar 1 proiect a fost inclus în DUP 2013-2016, pentru care a fost acceptată finanțarea din FNDR. Este vorba de proiectul ” Crearea parcului industrial regional Cimișlia”. Deși a fost acceptată finanțarea respectivului proiect din FNDR, pe final nu a fost deschisă finanțarea pentru implementarea lui. În schimb, unul din proiectele incluse în respectivul program a fost implementat din surse financiare identificate de aplicant. Este vorba de proiectul ” Incubator de Afaceri Regional Cimișlia”, implementat cu suportul ODIMM. Astfel, gradul de implementare a programului respectiv din POR după numărul de proiecte este de 33 la sută, iar după suma mijloacelor financiare valorificate este de 17%. O Totalizare asupra proiectelor investiționale și a indicatorilor de produs obținuți în cadrul programului 5 este prezentată în tabelul de mai jos.

Proiectele programului 5 ” Dezvoltarea infrastructurii de afaceri prin crearea și consolidarea incubatoarelor de afaceri, centrelor de consultanță și dezvoltare a afacerilor, centrelor regionale de expoziție, parcurilor industriale” implementate în perioada 2013-2016								
Nr. d/o	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Cost proiect mln lei	Inclusiv finanțat de			Indicatori de produs
					FNDR	GIZ	Alții	
1	Incubator de afaceri regional Cimislia	Primăria. or. Cimișlia	or. Cimișlia	7,069			7,069	Incubator de afaceri creat
Total implementat 1 proiect				7,069			7,069	Incubator de afaceri creat

Activitățile prioritate realizate în perioada 2013-2016		
Nr. d/o	Denumirea activității	Realizări
1	Elaborarea profilului economic al RDS.	Profilul economic al RDS elaborat și încadrat în PRS in dezvoltarea ISA în RDS
2	Elaborarea proiectului soft ” Dezvoltarea capacităților actorilor locali pentru punerea in aplicare politicilor de dezvoltare regională” și	1 proiect elaborat și aplicat pentru finanțare. Proiectul a fost acceptat pentru finanțare de către Agenția Cehă pentru Dezvoltare.

	identificarea finanțatorilor pentru implementare	
3	Implementarea proiectului ” Consolidarea capacităților administrațiilor publice din Republica Moldova, regiunea Sud” finanțat de Agenția Cehă pentru Dezvoltare	1 proiect implementat în perioada 2014-2015. Beneficiari ai proiectului: funcționari din cadrul Consiliilor raionale din RDS și angajați ai ADR Sud.
4	Dezvoltarea capacităților APL în elaborarea conceptelor de proiecte regionale în domeniul dezvoltării Infrastructurii de sprijin a afacerilor	16 ateliere de instruire desfășurate 205 participanți 62 idei de proiecte lansate, 15 note conceptuale elaborate 1 vizită de studiu în Cehia desfășurată, 12 beneficiari 1 broșură „Tehnici de gestionare a ciclului proiectelor în dezvoltarea economică locală,, elaborată și distribuită APL din regiune.
5	Elaborarea NC în domeniul respectiv (cehii)	7 Note Conceptuale elaborate cu suportul experților proiectului; 4 din ele aplicate în cadrul concursului la FNDR din 2016. 1 proiect a obținut finanțare din FNDR fiind inclus în POR și în DUP 216-2020 (Parcul industrial Cahul).
6	Informarea APL cu privire la beneficiile și activitățile incubatoarelor de afaceri, practici de succes	1 Forum regional „Antreprenoriatul – factor cheie în dezvoltarea regională” organizat la 30 septembrie 2014 (subiecte discutate: Parcuri industriale și incubatoare de afaceri, instrumente de atragere a investițiilor în regiune, programe de accesare a surselor financiare destinate creării și dezvoltării afacerilor, asocierea producătorilor, primii pași pentru promovarea exporturilor, etc). Participanți la eveniment circa 50 persoane interesate. 3 Incubatoare de afaceri create în RDS (Ștefan Vodă, Leova, Cimișlia)

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării programului 5 din POR:

Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea de măsură	Țintă POR	Realizat
1	Proiecte în domeniul dezvoltării ISA implementate	nr.	3	1
2	Investiții în domeniul dezvoltării ISA atrase în regiune	mln.lei	41,7	7,1
3	Infrastructuri de afaceri construite	Nr.	2	1
4	Persoane cu capacități dezvoltate de a scrie proiecte pe domeniul respectiv	Nr.	30	16ateliere/ 205participanți

Programul 6. Dezvoltarea infrastructurii de colectare, prelucrare, păstrare și comercializare a producției.

În cadrul concursului de propuneri de proiecte III la FNDR desfășurat în anul 2016 au fost depuse 3 note conceptuale la programul respectiv. Acestea însă nu au fost dezvoltate și depuse în etapa a doua a concursului. Astfel programul 6 din POR conține doar activități prioritare. O descriere succintă a activităților prioritare realizate în cadrul acestui program sunt prezentate în tabelul de mai jos.

Activitățile prioritare realizate în perioada 2013-2016		
Nr.	Denumirea activității	Realizări
1	Dezvoltarea capacităților APL în scriere de proiecte pe domeniul respectiv	16 reprezentanți ai APL II au fost învățați cum se scrie un proiect în domeniul respectiv și consultați pas cu pas în elaborarea NC. 3 note conceptuale elaborate (Căușeni, Cimișlia, Leova)
2	Suport antreprenorilor pentru crearea și dezvoltarea infrastructurii postrecoltare	ADR Sud a facilitat relația între antreprenorii interesați (7 producători de legume și fructe din 6 raioane ale RDS) cu Agenția Cehă pentru Dezvoltare. Selectat și acordat suport pentru

		construcția unui frigiger asociației de producători „NATURAL FRUCT,, din comuna Hîrtop, rl Cimișlia. (perioada 2013-2014).
--	--	--

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării programului 6 din POR:				
Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea	Țintă POR	Realizat
1	Studiu de fezabilitate elaborat	Nr.	1	0
2	Reprezentanți APL instruiți în a scrie proiecte pe domeniul respectiv	Nr.	15	16

Programul 7. Susținerea adaptabilității forței de muncă la cererile actuale ale pieții.

Este un program soft. Se presupunea elaborarea unui studiu specializat privind competențele cerute pe piața forței de muncă din RDS. ADR a facilitat elaborarea unui studiu similar de către Idis Viitorul. Comandatar al studiului a fost Ministerul Educației. Studiul a fost realizat pentru întreaga țară, fără a sistematiza informația pe regiuni. Proprietarul studiului nu a permis ca acest document să fie făcut public.

Activitățile prioritate atribuite programului 7 din POR realizate în perioada 2013-2016		
Nr.	Denumirea activității	Realizări
1	Curs de instruire: Cultura de învățare pe tot parcursul vieții	1 sesiune de instruire organizată în parteneriat cu Contact-Cahul în anul 2013 20 participanți cu capacități îmbunătățite

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării programului 7 din POR:				
Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea de măsură	Țintă POR	Realizat
1	Studiu tematic elaborat	Nr.	1	0
2	Actori din regiune instruiți la temă	Nr.	30	20

Programul 8. Sporirea capacității de cooperare la nivel regional a producătorilor și promovarea produselor lor pe piețele externe

Este un program soft. Se planifica organizarea unui training cu privire la modalitățile de cooperare a producătorilor agricoli pentru promovarea exportului. Activitatea nu a fost realizată.

Programul 9. Dezvoltarea capacităților de antreprenoriat și susținerea în inițierea afacerilor

Este un program soft. În cadrul acestui program a fost prevăzută implementarea proiectului "*Consolidarea instrumentelor economice și juridice pentru conservarea biodiversității stepei, adaptarea și atenuarea schimbărilor climatice (biodiversitatea stepei)*", proiect implementat de **Bird Life International, filiala din Ucraina**, aplicant principal și în care ADR Sud a fost pe rol de partener. Perioada de realizare a proiectului anii 2012-2013. Beneficiari ai proiectului, fermieri care doresc să cultive culturi etero-uleaginoase și APL care sunt interesați să îmbunătățească calitatea pășunilor degradate aflate în gestiunea acestora. O descriere succintă a activităților prioritare realizate în cadrul acestui program sunt expuse în tabelul de mai jos.

Activitățile prioritare atribuite programului 9 din POR realizate în perioada 2013-2016		
Nr.	Denumirea activității	Realizări
1	Suport pentru inițierea afacerilor în domeniul creșterii de culturi etero-oleaginoase	1 gospodărie pilot creată și 30 ha, cultivate cu culturi etero-oleaginoase 1 teren de pășune cu o suprafață de 10 ha reabilitat
2	Vizite de studiu în gospodăria pilot a fermierilor din regiune la diferite etape de cultivare a plantelor etero-oleaginoase,	2 vizite realizate și 15 fermieri cu experiență preluată
3	Editarea și desiminarea în rîndurile producătorilor agricoli a unei broșuri informative privind practicile de succes în cultivare a plantelor etero-oleaginoase în Moldova.	1 Broșură editată „Cultivarea plantelor etero-oleaginoase – una dintre cele mai profitabile afaceri pentru fermieri în condițiile adaptării la schimbările climatice” și diseminată la 35 producători agricoli

Programul 10. Promovarea eficienței energetice în sectorul de afaceri

Este un program soft care presupune activități de promovare și dezvoltare de capacități. Grupul țintă: reprezentanți ai mediului de afaceri Activitatea inclusă în POR la acest program presupunea desfășurarea unui seminar cu antreprenorii la subiectul eficiența energetică.

Activitățile prioritare atribuite programului 10 din POR realizate în perioada 2013-2016

Nr.	Denumirea activității	Realizări
1	Organizarea unui training pe tema reducerii costurilor de producție prin eficientizarea energetică	1 trening desfășurat, circa 30 participanți (mai 2014)

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării programului 10 din POR:

Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea de măsură	Țintă POR	Realizat
1	1 training organizat	Nr.	1	1
2	20 reprezentanți ai sectorului privat informați	Nr.	20	30

Programul 11. Sporirea securității ecologice în regiune, prin promovarea activităților de stopare a degradării solurilor și elaborarea unor programe de anticipare și răspuns la stările extreme de vreme

Este un program soft în care se propunea activități de informare a actorilor regionali cu referire la schimbările climatice și consecințele acestui proces.

Activitățile prioritate atribuite programului 11 din POR realizate în perioada 2013-2016		
Nr.	Denumirea activității	Realizări
1	Campanie de informare privind Strategia națională de adaptare la schimbările climatice	1 seminar desfășurat, 25 reprezentanți ai APL informați (octombrie 2014)
2	Planificarea investițiilor în vederea sporirii securității ecologice a regiunii	2 fișe de proiecte elaborate și depuse spre finanțare: - "Conservarea și utilizarea durabilă a diversității biologice în ariile protejate din Dunărea de Jos", aprilie-iunie 2014; - "Restabilirea biodiversității pășunilor degradate – garanția dezvoltării sectorului animalier în condiții de secetă" aplicat în cadrul programului de granturi mici al fondului global de mediu Moldova, noiembrie 2015.

3	Identificarea partenerilor pentru participarea ADR Sud la programul transnațional pentru Europa de Sud-Est	ADR Sud a aplicat în cadrul licitației adiționale a Programului Transnațional pentru Europa de Sud - Est 2007-2013 și a fost acceptată ca partener asociat în proiectul transnațional CC-WARE în cadrul căruia va fi elaborată strategia privind vulnerabilitatea resurselor de apă în condițiile schimbărilor climatice.
---	--	--

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării programului 11 din POR:

Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea	Țintă POR	Realizat
1	Seminare tematice desfășurate;	Nr.	2	1
2	Reprezentanți APL informați în cadrul seminarelor;	Nr.	70	25
3	Fișe de proiect pe domeniul respectiv elaborate;	Nr.	3	2

Programul 12. Gestionarea eficientă a deșeurilor prin dezvoltarea sistemelor de management integrat al deșeurilor solide

În POR Sud 2013-2015 la programul respectiv au fost incluse 4 proiecte cu un cost estimativ de 31,55 milioane lei. Nici unul din aceste proiecte nu a fost incluse în DUP 2013-2016 și respectiv nu a fost aprobat pentru finanțare din FNDR. În schimb, unul din proiecte ce ține de gestionarea deșeurilor în raionul Cimișlia a fost implementat de aplicant din sursele fondului ecologic național la care a fost depus de CR Cimișlia. Astfel, gradul de implementare a programului respectiv din POR după numărul de proiecte este de 25 la sută, iar după suma mijloacelor financiare valorificate este de 54%. O Totalizare asupra proiectelor investiționale și a indicatorilor de produs obținuți în cadrul programului 12 este prezentată în tabelul de mai jos

Proiectele programului 12 ” Gestionarea eficientă a deșeurilor prin dezvoltarea sistemelor de management integrat al deșeurilor solide” implementate în perioada 2013-2016								
Nr. d/o	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Cost proiect	Inclusiv finanțat de			Indicatori de produs
					FNDR	GIZ	Alții	

1	Gestionarea integrată a deșeurilor menajere solide în raionul Cimișlia	Consiliul raional Cimișlia	raionul Cimișlia, 38 localități rurale ale raionului	17053,61			17053,61	33 de gunoști neautorizate lichidate; 2 gunoști intercomunale amenajate; Procurări: 3 autogunoiere; 1 tractor ; 6930 pubele.
Total implementat 1 proiect				17053,61			17053,61	33 de gunoști neautorizate lichidate; 2 gunoști intercomunale amenajate; Procurări: 3 autogunoiere; 1 tractor ; 6930 pubele.

Activitățile prioritate atribuite programului 12 din POR realizate în perioada 2013-2016		
Nr.	Denumirea activității	Realizări
1	Elaborarea Studiilor de fezabilitate pentru trei zone de management a deșeurilor solide stabilite în Strategia de management integrat a deșeurilor pentru RDS.	1 SF pentru zona MDS 3 (Cahul-cantemir-Taraclia-Vulcănești-Ciadîr-Lunga) elaborat. Asistență acordată de GIZ.Decizii de aprobare: - CR Taraclia 2/280 din 22.03.2017 - CR Cantemir 02/42-XXVI din 23.03.2017 - CR Cahul 02/06-IV din 21.03.2017 2 SF pentru zona MDS 1(Căușeni-Ștefan Vodă) și ZMDS 2 (Cimișlia-Leova-Basarabeasca) în proces de elaborare. Asistență acordată de Agenția Cehă pentru Dezvoltare.
2	Elaborarea raportului de evaluare a impactului asupra mediului pentru zona de management (ZM) 3	Documentație de evaluare a impactului asupra mediului pentru ZM 3 elaborată; 3 ședințe de dezbateri publice desfășurate în 2016: 28 iulie-Cantemir; 3 august- Cahul; 4 august - Taraclia 1 raport privind participarea publicului la procedura de evaluare a impactului asupra mediului pentru ZM 3 elaborat;

3	Cooperarea intercomunitară în proiectele de MDS.	80 decizii de aderare la proiectul regional pe MDS zona 3 colectate din RDS și UTAG
4	Dezvoltarea capacităților actorilor de dezvoltare regională	1 forum regional desfășurat.
5	Activități de elaborare a strategiei privind managementul deșeurilor navale pe Dunăre (CO-WANDA)	În octombrie 2012 a demarat implementarea proiectului "CO-WANDA" (Convenție pentru managementul deșeurilor pentru navigația interioară pe Dunăre), finanțat prin Programul de Cooperare Transnațional pentru Europa de Sud - Est. ADR Sud a fost acceptată în calitate de partener asociat de 10%, fiind unul din cei 11 parteneri din 9 țări europene, care mărginesc Dunărea. Durata implementării proiectului - 24 luni. Obiectivul cheie al proiectului CO-WANDA este de a elabora Convenția Internațională pentru managementul deșeurilor generate de nave, prin definirea regulilor și procedurilor administrative pentru managementul deșeurilor pe Dunăre.
6	Elaborarea și aplicarea pentru finanțare a proiectului : „Cimișlia oraș curat, colectăm deșeurile separat” (fiind atrase surse financiare în valoare de 40,3 mii lei prin intermediul Corpului Păcii);	Proiectul a obținut finanțare prin intermediul Corpului păcii. Sursă financiară atrasă: 40,3 mii lei. Produse obținute: Achiziționate și distribuite 12 containere / pubele din plastic și saci menajeri pentru școlile din or. Cimișlia, pentru colectarea selectivă a gunoiului (hârtie, sticlă, plastic și gunoi menajer); Distribuite 159 buc. autocolante color (roșu pentru gunoi menajer, albastru pentru hârtie și carton, verde pentru sticlă), lipite pe containerele amplasate în orașul Cimișlia Organizate 6 training-uri și concursuri pentru elevi în cele 4 școli din or. Cimișlia (clasele I-IX, 1240 elevi) și premiați cei mai activi elevi cu tricouri inscripționate; Distribuite peste 1000 pliante elevilor din școli despre pașii colectării selective a deșeurilor;

		Organizată campania de conștientizare în mass-media locală și prin intermediul site-ului ADR Sud (reportaje radio, TV, emisiuni TV, articole în ziare).
7	Semnarea unui Memorandum de colaborare cu Asociația pentru Reciclarea Deșeurilor de Echipamente Electrice și Electronice - MOLDREC	1 memorandum semnat (18 iulie 2014)
8	Dezvoltarea capacităților APL în planificarea regională în sectorul MDS și a criteriilor de identificare și prioritizare a ideilor de proiecte pe domeniul respectiv	3 ateliere de lucru desfășurate în perioada 2013-2015 33 participanți 1 sesiune de instruire pentru membrii Asociației de management a deșeurilor solide din RDS desfășurată, 21 participanți. 14 reprezentanți ai APL au preluat din experiența României în domeniul MDS în cadrul unei vizite de studiu organizată cu suportul GIZ (anul 2014).

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării programului 12 din POR:

Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea	Țintă POR	Realizat
1	Nr. proiecte pe domeniul MDS implementate	Nr.	4	1
2	Volumul investițiilor atrase în regiune pe domeniul MDS	Mln.lei	31,6	17,1
3	Studii de fezabilitate pe domeniul MDS pentru 3 zone din RDS elaborate	Nr.	3	1+2 ²

Programul 13. Crearea, modernizarea și reabilitarea infrastructurii turistice și culturale.

În POR Sud 2013-2015 la programul respectiv au fost incluse 4 proiecte cu un cost estimativ de 75,5 milioane lei. Dintre care 3 proiecte au fost incluse în DUP 2013-2016, pentru care a fost acceptată finanțarea din FNDR. Costul proiectelor implementate este de 58,3 mln lei, dintre care 44,7 mln lei sau 77 %

²1 studiu de fezabilitate pentru ZMDS 3 finalizat, 2 studii de fezabilitate pentru ZMDS 2 și 3 sunt în proces de elaborare .

au fost alocați din FNDR și 13,6 mln lei a fost cofinanțarea APL. Astfel, gradul de implementare a programului respectiv din POR după numărul de proiecte este de 75 la sută, iar după suma mijloacelor financiare valorificate este de 77%. O Totalizare asupra proiectelor investiționale și a indicatorilor de produs obținuți în cadrul programului 13 este prezentată în tabelul de mai jos.

Proiectele programului 13 ” Crearea, modernizarea și reabilitarea infrastructurii turistice și culturale ” implementate în perioada 2013-2016								
Nr. d/o	Denumirea proiectului	Aplicant	Localizare	Cost proiect, mln lei	Inclusiv finanțat de			Indicatori de produs
					FNDR	GIZ	Alții	
1	Turismul sportiv în promovarea imaginii regiunii	Primăria.or. Căușeni	Căușeni, Cantemir, Cimișlia, Ștefan Vodă, or. Căușeni	42,817	32,306		10,511	Un Centru pentru tineret și sport construit în orașul Căușeni cu suprafața 4636 m2, 5 săli sportive, 1 sală de conferințe.
2	Amenajarea drumului de acces spre Casa - Muzeu „Alexei Mateevici, din satul Zaim, raionul Căușeni	Primăria comunei Zaim, Căușeni	satul Zaim, raionul Căușeni	1,706	1,520		0,186	330 metri de drum cu îmbăcămintă asfaltică renovat
3	Reabilirarea zonei de odihna "Lacul Sarat Cahul"	Primaria or.Cahul	Orașul Cahul	13,786	10,844		2,942	O zonă de odihna reabilitată
Total implementate 3 proiecte				58,309	44,670		13,639	

Activitățile prioritate atribuite programului 13 din POR realizate în perioada 2013-2016		
Nr.	Denumirea activității	Realizări
1	Elaborarea PRS în domeniul turism	1 PRS în domeniul sporirii atractivității turistice a RDS elaborat (decizia 1/04 din 26 ianuarie 2017)
2	Dezvoltarea capacităților APL în planificarea regională în domeniul turism și elaborarea proiectelor în acest domeniu	3 sesiuni de instruire, 33 participanți

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării programului 13 din POR:				
Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea	Țintă POR	Realizat
1	Proiecte implementate în domeniul turism	Nr.	4	3
2	Investiții atrase în RDS prin implementare de proiecte	Mln.lei	75,5	58,3
3	PRS în domeniul turism elaborat	Nr.	1	1

Programul 14. Promovarea RDS ca destinație turistică și suport pentru stabilirea parteneriatelor în sectorul turistic

Programul 14 din POR este un program soft, astfel acesta conține doar activități prioritare. Cele mai importante din ele sunt expuse în tabelul de mai jos.

Activitățile prioritate atribuite programului 14 din POR realizate în perioada 2013-2016		
Nr.	Denumirea activității	Realizări
1	Inventarierea atractivităților turistice din RDS	În perioada de acțiune a POR a fost elaborată o broșură care conține o descriere pe raioane a patrimoniului turistic (atracții și evenimente culturale) care pot interesa turiștii din țară și de peste hotare. Este creată baza de date cu atracțiile turistice din regiune.
2	Promovarea RDS ca destinație turistică	Elaborat și editat ghidul turistic "Vizitați regiunea de dezvoltare Sud". Distribuit delegațiilor care vizitează ADR Sud, precum și celor interesați în cadrul evenimentelor organizate de agenție. Participarea ADR Sud pe rol de partener în cadrul evenimentelor tematice organizate de APL din regiune (festivalul strugurilor, parada florilor, zilele Dunării, etc.) Materiale informative tematice plasate pe pagina oficială a agenției.

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării programului 14 din POR:

Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea	Țintă POR	Realizat
1	Bază de date cu atracțiile turistice din RDS creată;	Nr.	1	1
2	Ghid turistic editat;	Nr.	1	1

Programul 15. Promovarea utilizării resurselor de energie regenerabilă

Programul 15 din POR este un program soft, astfel acesta conține doar activități prioritare. Cele mai importante din ele sunt expuse în tabelul de mai jos

Activitățile prioritare atribuite programului 14 din POR realizate în perioada 2013-2016		
Nr.	Denumirea activității	Realizări
1	Suport APL în elaborarea proiectelor în domeniul utilizării surselor de energii regenerabile (SER)	1 proiect depus și acceptat spre finanțare din FNDR în perioada 2017-2019 de CR Cantemir "Eficientizarea energetică a spitalului raional Cantemir" cu componenta de montare a colectoarelor solare pentru încălzirea apei menajere.
2	Promovarea utilizării resurselor de energie regenerabilă	2 seminare informative desfășurate în regiune în cadrul proiectului "Energie și biomasă", 26 participanți la activități
3	Dezvoltarea capacităților APL în elaborarea proiectelor care prevăd utilizarea SER	1 training organizat în parteneriat cu reprezentanții programului MoREEFF; 17 reprezentanți ai APL au îmbunătățit capacitățile în elaborarea proiectelor din domeniul dat

Lista indicatorilor de monitorizare și evaluare a implementării programului 15 din POR:

Nr.	Denumirea indicatorului	Unitatea	Țintă POR	Realizat
1	Training desfășurat	Nr.	1	1
2	Reprezentanți APL cu capacități îmbunătățite în elaborarea proiectelor din domeniul en. regenerabile;	Nr.	15	17

CONCLUZII

POR Sud 2013-2016 nu poate singur să impulsioneze dezvoltarea regională, nici să joace rol de echilibrare, dacă acționează izolat de intervențiile efectuate de actorii de nivel central și local în domeniile aferente obiectivelor specifice stabilite în SDR Sud. Așadar, intervențiile prezentului plan la implementarea SDR Sud 2010-2016 sunt complementare intervențiilor din alte programe sectoriale implementate de ministerele de ramură în RDS. Partea de contribuție la implementarea SDR Sud o au și proiectele locale implementate de APL și alți actori din surse identificate de aceștia.

Totalizând rezultatele implementării POR Sud 2013-2016 putem concluziona:

După numărul de proiecte implementate în perioada 2013-2016, POR Sud a fost realizat la 58% (15 proiecte implementate din 26 incluse în POR). După valoarea mijloacelor financiare valorificate pentru implementarea acestor proiecte, cu 46% (306,5 milioane lei din 667,5 milioane fixate în POR). După numărul de activități prioritare incluse în programele din POR, realizarea este de 185%. În sfârșit, după indicatorii de produs obținuți ca rezultat al implementării proiectelor investiționale pe programe, gradul de realizare a POR este diferit, aceștia variind de la program la program în limita de la 8% în cazul lungimii apeductelor construite, la 85 % în cazul lungimii drumurilor regionale și locale modernizate.

Un element distinct care merită a fi menționat, este distribuirea neuniformă a proiectelor pe programe. Circa 50 la sută din totalul proiectelor implementate din POR 2013-2016 sun din domeniul drumurilor. Acestea din urmă au absorbit circa 63 la sută din toți banii alocați pentru implementarea POR. În același timp din 2 proiecte incluse în POR pe domeniul economie, din FNDR nu a fost finanțat nici unul. Este de menționat, că proiectele din domeniul economic fiind mai complexe, mai dificil de implementat și cu impact vizibil puțin mai întârziat, nu au fost preferate nici de aplicanți în cadrul concursului și nici promovate la nivel de selectare ca proiecte prioritare.

Ca lecții învățate în cazul implementării POR Sud 2013-2016 putem specifica:

- ✓ Pentru a măsura corect gradul de implementare a unui document de planificare și programare, în cazul concret a POR Sud 2013-2015, trebuie la momentul elaborării documentului, de stabilit un sistem de M&E clar, inclusiv un set de indicatori concreți care pot fi colectați și agregați pe program.
- ✓ La fel este necesar de a prestabili valoarea indicatorilor țintă pentru fiecare program;
- ✓ Pentru a spori gradul de implementare a POR, la momentul includerii proiectelor în document trebuie de reeșit din suma reală a mijloacelor financiare care va fi alocată din FNDR, sursele donatorilor deschiși să finanțeze proiecte regionale concrete și șansele reale ale ADR de a atrage alte surse de finanțare;
- ✓ Astfel, proiectele colectate în urma Concursurilor de Propuneri de Proiecte la FNDR și rezultate din procesul de planificare regională sectorială, ar putea completa portofoliul de proiecte al ADR, iar în POR să fie incluse doar proiectele care au șanse reale de finanțare în perioada respectivă;
- ✓ Pentru a exclude decalajul mare dintre suma mijloacelor financiare îndreptată pentru implementarea proiectelor investiționale pe domenii de intervenție/programe ar fi bine de facilitat/suștinut/promovat includerea în POR a proiectelor investiționale pe domeniile care sunt mai

problematică pentru regiune, spre exemplu proiecte de susținere a dezvoltării economice a RDS. Acest lucru ar putea fi realizat prin acordarea unui punctaj suplimentar acestor tipuri de proiecte la evaluarea cererilor de finanțare depuse în concurs.